

**KNYGA APIE GEOLOGĄ KUNIGAIKŠTĮ
ANTANĄ KAROLĮ GIEDRAITĮ:
*AR VISKĄ ŽINOME APIE ŠĮ ASMENĮ?***

*Jonas Satkūnas, Lietuvos geologų sąjunga
Valentinas Baltrūnas, Gamtos tyrimų centras*

Artėjant geologo kunigaikščio ANTANO KAROLIO GIEDRAIČIO 175-mečio jubiliejui greta sumanytos mokslinės konferencijos ir ekskursijos, žymiojo geologo ir jo tėvų kapavietės sutvarkymo buvo įgyvendinta daug kitų darbų. Ir pirmiausia tai knygos (straipsnių rinkinio) apie A. K. Giedraitį parengimas ir atspausdinimas:

KUNIGAIKŠTIS GEOLOGAS ANTANAS KAROLIS GIEDRAITIS
(sudarytojas ir atsakingas redaktorius V. Baltrūnas).
Lietuvos geologų sąjunga: Utenos Indra, 2023, 206 p.

Reikia pabrėžti, kad šį darbą reikėjo atlikti per vienerius metus – iki konferencijos gegužės mėnesį. Leidinio turinys buvo siejamas su numatomais mokslinės konferencijos pranešimais.

Vilniaus rajono Maišiagalos seniūnijoje, buvusiame Karvio dvare gimęs ir to paties miestelio kapinėse palaidotas, taip pat netolimame Antanave gyvenęs bei ūkininkavęs kunigaikštis geologas Antanas Karolis Giedraitis (1848-1909) yra iš garsios kunigaikščių giminės. Jis studijavo geologijos mokslus Freibergo kalnakasybos akademijoje (Vokietijoje) ir Tartu (Dorpat, Estijoje) universitete, bendradarbiavo su Sankt-Peterburgo mineralogų draugija, Rusijos geografų draugija ir Rusijos geologijos komitetu, tyrinėjo Vilniaus, Kauno, Gardino, Minsko, Suvalkų gubernijų geologinę sandarą, dirbo Turkmėnijoje ir Rytų Sibire (Užbaikalėje). A. K. Giedraitis yra laikomas profesionalaus geologinio kartografavimo pradininku Lietuvoje, sudaręs vertingą didelio regiono geologinį žemėlapi, aprašęs vėliau išgarsėjusius gręžinių ir atodangų pjūvius, gėlo ir mineralinio vandens šaltinius.

KUNIGAIKŠTIS GEOLOGAS ANTANAS KAROLIS GIEDRAITIS

KUNIGAIKŠTIS GEOLOGAS ANTANAS KAROLIS GIEDRAITIS

STRAIPSNIŲ TEMOS IŠ PAT PRADŽIŲ BUVO SUSKIRSTYTOS Į KETURIAS GRUPES.

Reikėjo rašinių, apžvelgiančių XIX a. antrosios pusės krašto geologinio pažinimo pradmenis (A. Grigelis), tame tarpe ir geologinio kartografavimo darbus (J. Satkūnas, G. Žalūdienė) bei turimas žinias apie A. K. Giedraičio gyvenimą ir profesinę veiklą (V. Baltrūnas, V. Pukelytė), taip pat mūsų visuomenės pastangas įvertinant šio geologo darbų reikšmę dabartinei geologinių tyrimų raidai Lietuvoje (S. Gegieckas).

**ATSKIRA PUBLIKACIJŲ GRUPĖ SKIRTA
A. K. GIEDRAIČIO ŠEIMAI IR TĖVIŠKEI.**

Ko gero, vienas įdomesnių – A. K. Giedraičio provaikaičio Karolio Maria Giedraičio (Karol Maria Giedroyć), gyvenančio Kanadoje, straipsnis „Giedraičių šeimai visada buvo brangios lietuviškos šaknys“. Savotiškas šio straipsnio tęsinys – V. Baltrūno rašinys apie geologo sūnaus Antano laišką, aptiktą Vilniaus universiteto bibliotekos rankraščių skyriuje saugomame J. Dalinkevičiaus archyve. Prie A. K. Giedraičio ir jo šeimos biografinių faktų derėjo ir jo tėviškės – Karvio dvaro ir jo apylinkių gyventojų bei buvusio inventoriaus aprašymas (M. Gajevski, J. Mičiulienė). Platesnį Giedraičių giminės nuopelnų aptarimą ir jų atminimo puoselėjimą Karvyje pateikė prof. Z. Gineitienė.

ŽINOMA, DIDELĖ KNYGOS DALIS BUVO SKIRTA A. K. GIEDRAIČIO ATLIKTIEMS GEOLOGINIAMS DARBAMS LIETUVOJE.

Jau pirmieji jo tyrimai siejasi su Tartu (Dorpatu) universitete parengtu diplominiu darbu, kuris vėliau buvo plėtojamas geologinio kartografavimo darbuose (G. Žalūdienė). Didelę jo darbų apžvalgą ir įvertinimą pateikė šviesios atminties J. Paškevičius, kuris, deja, nesulaukė pačios knygos išleidimo. Atskirai panagrinėtos A. K. Giedraičio tyrinėtos kvartero nuogulų atodangos, atkreipiant dėmesį į jų tolimesnį likimą (V. Pukelytė, E. Rudnickaitė). R. Guobytė savo straipsnyje aptarė geomorfologinius A. K. Giedraičio pastebėjimus, nes autorius jau tada teisingai išvelgė reljefo formų priklausomybę nuo apledėjimų amžiaus ir ledyninės sedimentacijos ypatybių. Taip pat aptarta „Poguliankos“ grėžinio, kurio iniciatoriumi ir pjūvio aprašytoju buvo A. K. Giedraitis, atsiradimo istorija ir reikšmė Vilniaus vandentiekiui (A. Marcinonis).

1941

**J. Šulski'o (J. Szulski) kolekcija.
Kultūros paveldo departamento nuotr.**

**Karvio dvaro pastatas,
kuriame 1848 m. gimė
būsimasis geologas
A. K. Giedraitis.
Rūmų vaizdas
1941 ir 2021 metais**

2021

V. Baltrūno nuotr.

Sunykusi Antanavo sodyba, 2021 m.

Čia nuo trejų metų gyveno, o vėliau ir ūkininkavo A. K. Giedraitis ir jo šeima. V. Baltrūno nuotr.

Po gaisro atstatyta (daug prisidėjo kunigaikščių Giedraičių giminė ir A. K. Giedraičio tėvas Edmundas) Karvio bažnyčia, 2021 m.

V. Baltrūno nuotr.

**Karvio bažnyčios
atstatymui ir
puošybai
panaudoti
suskaldyti
vietiniai ledyno
čia palikti
rieduliai.**

**Karvio ir Antanavo apylinkių
riedulingas moreninis
kraštovaizdis.**

V. Baltrūno nuotr.

**KETVIRTA PUBLIKACIJŲ GRUPĖ SUSIETA SU
A. K. GIEDRAIČIO DARBAIS
NUO LIETUVOS NUTOLUSIOSE ŠALYSE.**

Trejus metus mūsų kraštietis skyrė Amudarjos ir Uzbojaus sausrų geologiniams tyrimams Turkmėnijoje, kur jau tuo metu buvo kuriami dideli irigacijos planai (V. Baltrūnas). Tiek pat metų paaukota geologiniams tyrimams Užbaikalėje (Rytų Sibire), kur tuo metu buvo tiesiamas didysis Sibiro geležinkelis (G. Motuza). Apie A. K. Giedraičio ir jo kolegų surinktų uolienų ir mineralų kolekcijų, atiduotų Čitos miesto kraštotyros muziejui, likimą pasakoja S. Gegieckas.

Sumanymo pradžioje buvo nutarta į numatomą konferenciją ir leidinį pakviesti ir keturis geologijos mokslo istorijos žinovus iš Rusijos ir Baltarusijos: VSEGEI (rus. *Всероссийский научно-исследовательский геологический институт, ВСЕГЕИ*) instituto Sankt Peterburge, Geologijos instituto Maskvoje (rus. *Геологический институт Российской Академии Наук, ГИ РАН*), Gamtonaudos instituto Minske (rus. *Белорусский Институт Природопользования Национальной академии наук, БИП НАН*), Užbaikalės krašto (buv. Čitos) kraštotyros muziejaus (rus. *Забайкальский краевой краеведческий музей*), tikintis papildomos informacijos apie ten esančią archyvinę medžiagą (formalieji darbo dokumentai, fotonuotraukos, užrašai ir kt.). Visi sutiko atsiųsti straipsnius ar atvykti į konferenciją. Deja, prasidėjusi agresija prieš Ukrainą privertė pakoreguoti A. K. Giedraičio 175-mečiui skirtų renginių planus. Tikimės, kad ateityje ši spraga dar bus užpildyta.

Gilindamiesi į A. K. Giedraičio gyvenimą, profesinę ir visuomeninę veiklą knygos rengėjai ir straipsnių autoriai pastebėjo, kad vaizdas nepilnas ir daugiausia pagrįstas šio geologo publikacijomis bei jų interpretacijomis. Pavyzdžiui, žinant, kad jo šeimai artimoje aplinkoje buvo 1863–1864 m. sukilimo dalyvių, kyla minčių apie galimą geologo ryšį su jais. Arba kur galėtų būti šio iškilaus inteligento, kunigaikščio ir aukštos kvalifikacijos geologo profesiniai užrašai ir dienoraščiai, laiškai ir straipsnių rankraščiai, jo ranka rašytos biografijos ir autobiografijos, fotonuotraukos, nes nesinori tikėti, kad tai negrižtamai dingę.

Tikimės, kad ši knyga atkreips dėmesį į neeilinę mūsų šalies asmenybę, paskatins ją domėtis ne tik mokslo istorikus, bet ir plačiąją visuomenę. Galbūt Lietuvos ir užsienio institucijų, mokslo ir kultūros veikėjų ar A. K. Giedraičio giminių privačiuose archyvuose ateityje pavyks atrasti dar nežinomų žinomo geologo dokumentų. Žinoma, viliamės, kad nūnai daugiabučiu tapęs ir vegetuojantis A. K. Giedraičio gimtasis Karvio dvaras bus apsaugotas nuo sunaikinimo. Didesnės pagarbos vertas ir visiškai nykstantis negyvenamas dvaro palivarko pastatas netoliese esančiame Antanave, kur nuo trejų metų gyveno ir ūkininkavo mūsų iškilusis geologas ir jo šeima.

Kadangi A. K. Giedraičio 175-mečio paminėjimą ir šios knygos išleidimą parėmusioms geologinėms įmonėms, valstybės, mokslo ir studijų institucijoms, taip pat asmenims padėka pareikšta jubiliejinių renginių reportaže (aut. V. Pukelytė), mes tik norime papildomai padėkoti knygos viršelio autoriui, iškiliam fotomeninkui Rimantui Dichavičiui, leidinio techniniam redaktoriui Henrikui Giedrikui ir senai geologų draugei – leidyklai „Utenos Indra“ už sėkmingą bendradarbiavimą ir visuomenei pateiktą naują leidinį.